

Henrik Bech Seeberg

Enhedslisten – en brølende, men tandløs løve?¹

Trods en svær fødsel i asken af tre døende kommunistiske partier omkring murens fald i 1989, har Enhedslisten klareret sig formidabelt og etableret sig som en stabil del af det danske Folketing. Hvad skyldes denne succes? Enhedslisten er en brølende, men tandløs løve i den forstand, at partiet stiller suverænt flest § 20-spørgsmål i Folketinget om især velfærdspolitik, miljøpolitik og EU, uden at dette pres dog omsættes til indflydelse i finanslovene under skiftende socialdemokratiske regeringer, hvor det mest oplagt skulle forventes. Enhedslisten har således gennem sin kritik (men ikke lovgivningsindflydelse) udfordret det etablerede og holdt en ren, kompromisløs ideologisk linje i en tid med mange velfærdsforringelser, udlændingestramninger og stigende klimakrise. Det har en voksende gruppe vælgere efterspurgt.

Nøgleord: Enhedslisten, emnefokus, policyindflydelse, finanslov, § 20-spørgsmål, Folketinget

På den yderste venstrefløj er Enhedslisten blevet en betydelig faktor i dansk politik over de seneste år. Ved folketingsvalget i 2019 tabte de ét sæde, men fik stadig 13 pladser i Folketinget (7 pct. af de 179 pladser). Det gør dem til det sjette største parti ud af de ti partier i Folketinget. Lige i hælene på SF, Radikale og Dansk Folkeparti, men dog langt fra Socialdemokratiet og Venstre. Dermed rangerer Enhedslisten blandt de mest succesfulde partier på den yderste venstrefløj i Europa (March og Rommerskirchen, 2015: 40). Siden sin fødsel i 1990 har Enhedslisten været en fast del af det parlamentariske grundlag for socialdemokratiske mindretalsregeringer under Poul Nyrup Rasmussen i 1993-2001 og igen under Helle Thorning Schmidt i 2011-2015 samt Mette Frederiksen siden 2019. De har dog ikke deltaget i regeringerne.

Når man tænker på, at Enhedslisten blev skabt i 1990 fra asken af tre små døende, kommunistiske partier uden sæde i Folketinget og dermed udspringer fra en ideologi, som efter murens fald hørte fortiden til, er det i europæisk sammenhæng en ret velkendt, men stadig højst bemærkelsesværdig præstation (March og Mudde, 2005). Enhedslisten har etableret sig som en stabil del af det danske politiske system på en ellers tætpakket venstrefløj, som allerede tæller et historisk succesfuldt Socialdemokrati samt SF (og Alternativet samt til dels Radikale Venstre). Spørgsmålet er, hvordan det er lykkedes et marxistisk, revo-

lutionært parti ikke kun at bide sig fast, men også at gøre sig gældende i dansk politik. Danmarks forhold til EU fyldte meget i dansk politik i 1990'erne med folkeafstemningerne først om Maastricht-traktaten og dernæst om Edinburgh-traktaten, og det var Enhedslistens held. Ligesom mange andre europæiske partier på den yderste venstrefløj (March og Mudde, 2005) markerede partiet sig som en stærk stemme imod EU og vandt omkring folkeafstemningerne mange stemmer på det. Selvom EU-modstanden fortsat fylder meget i partiet, så har folkeafstemninger og Danmarks forhold til EU siden fyldt meget mindre i dansk politik og kan derfor ikke forklare Enhedslistens store gennembrud i løbet af 2010'erne.

Denne artikel søger at besvare spørgsmålet om Enhedslistens succes og på den måde levere et af de første studier af partiet. På trods af Enhedslistens parlamentariske betydning har partiet tiltrukket sig beskeden forskningsmæssig opmærksomhed i sammenligning med måske især Socialdemokratiet (Arndt, 2014; Kitschelt, 1994) og Dansk Folkeparti (Bale et al., 2010; Meguid, 2008; se dog Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020). Der er dog en gryende forskningsdagsorden i venstrefløjspartier (Krause, 2019; March og Rommerskirchen, 2015).

For at forstå hvordan Enhedslisten har etableret sig som en fast del af dansk politik, vil jeg først undersøge, hvordan partiet er organiseret og organisatorisk har udviklet sig. Derefter vil jeg se på partiets vælgere og udviklingen i vælgeropbakningen. Så vil jeg se på partiets adfærd i Folketinget, herunder hvilke emner partiet fokuserer på. Endelig vil jeg analysere en række finanslove under socialdemokratiske mindretalsregeringer for at undersøge, hvorvidt Enhedslisten under de mest gunstige forhold har skabt sin succes ved at påvirke sin egen regerings politik. Det leder mig frem til at diskutere, hvad der har været nøglen til Enhedslistens succes.

Analysen viser, at Enhedslisten bedst kan forstås som en brølede løve – Enhedslisten stiller utroligt mange spørgsmål og leverer langt over evne i forhold til sin størrelse. Men det er dog en løve uden mange tænder, idet den kritik, som Enhedslisten retter mod selv sin egen regering, sjældent omsættes til ret megen indflydelse på lovgivning (medmindre partiet indgår aktivt som forligspartner). Det er altså vel at mærke under en socialdemokratisk regering, som ideologisk ligger meget tættere på Enhedslisten end skiftende borgerlige regeringer, og som afhænger af Enhedslisten som parlamentarisk grundlag. Det er et væsentligt resultat, idet det var her, muligheden for indflydelse burde være størst, når nu Enhedslisten endnu ikke har deltaget i en regeringskoalition. Det tyder altså på, at Enhedslisten har fundet sin rolle i dansk politik som en kritisk stemme for en gruppe vælgere, som er imod forringet velfærd og lukkede grænser – og

her har stemmen været vigtigere end aftryk på lovgivning. Samtidig har Enhedslisten formået løbende at modernisere sig og blive mere agil.

Enhedslistens organisation²

Enhedslisten blev skabt som en sammenslutning af Venstresocialisterne, Danmarks Kommunistiske Parti og Socialistisk Arbejderparti i 1990, som byggede på en marxistisk idé om at afvikle kapitalismen og realisere et klasseløst samfund med kollektivt ejerskab af produktionsmidlerne.

Trods Enhedslistens kommunistiske fortid er partiets tilslutning til staten svagere end andre danske venstrefløjspartiers. Partiet havde ifølge egne rapporter i 2017 en årlig indkomst på 18,8 million kroner, hvoraf kun 46 pct. var statsstøtte. Denne procentdel er bemærkelsesværdig, fordi SF fik mere end halvdelen af sin indkomst fra staten (58,5 pct.), og Socialdemokraterne endnu mere med 71,1 pct. (Seeberg og Kölln, 2020; Kölln og May, 2019).

Den kommunistiske arv afspejles til gengæld i partiets organisatoriske struktur. Selvom partiet ikke har mange medlemmer (kun 0,2 pct. af alle vælgere; Seeberg og Kölln, 2020), kan Enhedslisten karakteriseres som et medlemsbaseret parti med en høj grad af parti-internt demokrati (Bolin et al., 2017: 177; Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020; Poguntke et al., 2016). Kandidater til Folketinget udvælges ved afstemninger på den årlige partikongres. Partiet bruger lukkede kandidatlistor til folketingsvalg, og partiet har derigennem stor indflydelse på rækkefølgen, hvori kandidater vælges til Folketinget. Partiets rotationsprincip understreger denne styring af kandidaterne. Rotationsprincippet betyder, at kandidater ikke kan søge genvalg, hvis de har siddet mere end syv år i Folketinget i træk. Selvom partiets politiske ordfører fra 2009 til 2016, Johanne Schmidt Nielsen, var yderst populær blandt vælgerne, måtte hun således forlade Folketinget i 2019. Dette går umiddelbart imod March og Muddes (2005) argument om, hvordan tidligere kommunistiske partier transformeres grundlæggende på tværs af Europa. Her ville forventningen være et skifte mod mere ledelsesstyring og mindre medlemsstyring i partiet.

For at sikre sig at folketingsmedlemmer ikke hæver sig over partiet, skal de betale partiskat ”svarende til den del af indtægten, der ligger over gennemsnittet af en faglært metalarbejders løn i København” (§ 19 i Enhedslistens vedtægter; Enhedslisten, 2018b). Ifølge partiets vedtægter (Enhedslisten, 2018b) skal dets folketingsmedlemmer ydermere følge beslutninger i hovedbestyrelsen, hvis medlemmer vælges på partiets kongres. Bestyrelsen er partiets øverste myndighed mellem kongresserne og mødes næsten en gang om måneden (Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020; Enhedslisten, 2018b). I det daglige arbejde i Folketinget har partiet en flad struktur.

Den medlemsbaserede organisation giver i de kommende analyser af Enhedslistens indflydelse på lovgivning anledning til at forvente, at partiet vil opnå begrænset påvirkning af lovgivning, fordi det vil agere ret firkantet policyøgende og principfast og dermed være utilbøjeligt til at søge kompromisser eller give køb på sin egen policypræference for at opnå lidt mindre ideelle polymål (Pedersen, 2012; Schumacher, Vis og de Vries, 2013).

Selvom Enhedslisten fortsat har en udpræget medlemsbaseret organisation, har partiet fornyet sig på tre afgørende punkter og er således en del af en større ”mutationsbølge” af gamle kommunistpartier i Europa, herunder de tyske og skotske socialistiske partier (March og Mudde, 2005). For det første har Enhedslisten ligesom andre søsterpartier i Vesteuropa over tid forkastet den revolutionære politik og søger i dag i stedet at fremme socialismen og afslutte kapitalismen med fredelige, demokratiske midler (Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020; Enhedslisten, 2018a; March og Mudde, 2005). For det andet fik partiet en politisk ordfører i 2009. Selvom partiet således ikke har en formel partileder, er det i praksis svært at se forskel, i hvert fald for vælgere og medier. For det tredje er partiet gået fra principielt at udelukke at deltage i forlig, hvis ikke hvert delelement er en forbedring af status quo, til at de i højere grad er villige til at forhandle på tværs af områder. Samtidig stemmer Enhedslisten ikke længere konsekvent imod finansloven, blot fordi den indeholder udgifter til militæret (Bischoff og Kosiara-Pedersen, 2020: 19). Dermed ligner Enhedslisten de andre partier i Folketinget mere på flere afgørende punkter og har samtidig åbnet op for at søge mere indflydelse på Folketingets lovgivning.

Enhedslistens vælgere

Partiets vælgere er primært unge, offentligt ansatte singler, som tjener mindre end gennemsnittet blandt danske vælgere og i højere grad end den typiske vælger bor til leje i de større danske byer, særligt København (Seeberg og Kölln, 2020). Det er her værd at bemærke, at partiets vælgere ikke er eksempelvis hardcore autonome, men en del af den lavere, primært urbane middelklasse. Partiets vælgere placerer sig på den yderste venstre fløj. De er mere imod ulighed end den gennemsnitlige vælger og foretrækker klart velfærd over skattelettelse. De er desuden en anelse mere EU-skeptiske og går mere op i miljøet og udviklingsbistand end medianvælgeren (baseret på analyser af det danske valgprojekt 2015; Hansen og Stubager, 2017; se også Seeberg og Kölln, 2020). Selvom vælgerne ikke søger marxistisk revolution, er de således stadig meget venstreorienterede i deres økonomiske politik og miljøpolitik, og det har ikke ændret sig væsentligt over tid (Seeberg og Kölln, 2020). Det flugter med Enhedslistens placering på

en økonomisk højre-venstre-skala og en ny-politisk skala (se figur 3 i introartiklen af Green-Pedersen og Kosiara-Pedersen).

Enhedslistens adfærd i Folketinget

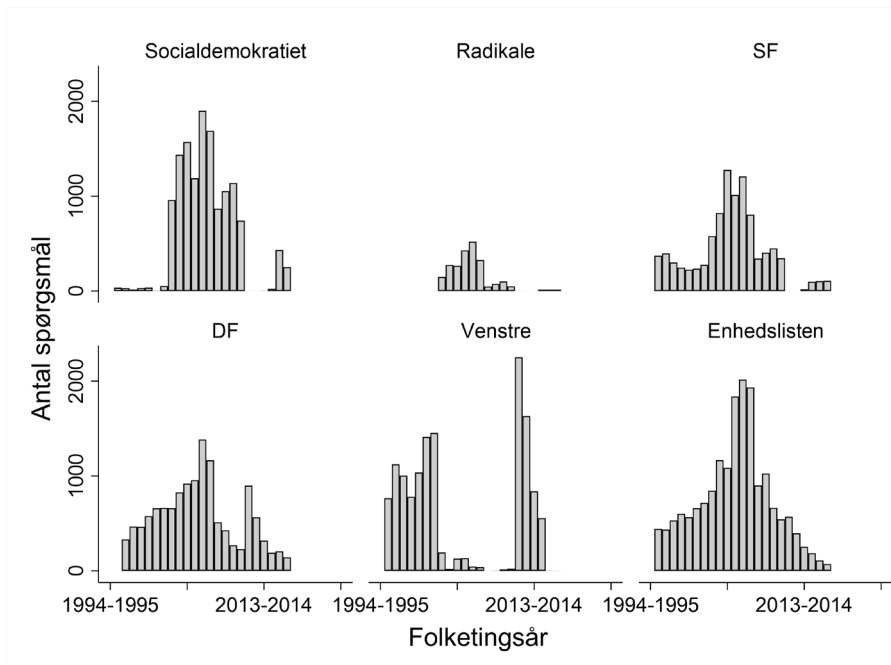
En måde at undersøge Enhedslistens adfærd i Folketinget på er at se på partiets § 20-spørgsmål til ministeren. Alle medlemmer af Folketinget kan stille disse spørgsmål skriftligt og mundtligt i folketings salen til alle fagministre og statsministeren. Der er en større international forskningslitteratur omkring disse spørgsmål (Bevan og John, 2015; Green-Pedersen og Mortensen, 2010; Vliegthart og Walgrave, 2011; Seeberg, 2013, 2018; Vliegthart, Walgrave og Meppelink, 2011), som viser, at de bruges meget strategisk af partierne ikke kun til at indhente mere information om en given sag, men også til at udfordre ministeren og kritisere regeringens politik. Spørgsmålene udgør en væsentlig del af især oppositionspartiernes forsøg på at sætte den politiske dagsorden og tvinge regeringen til at tage emner eller sager op, som den måske gerne havde været foruden (Green-Pedersen og Mortensen, 2010). Nyere forskning viser, at det er en vigtig mekanisme i forhold til at forstå både regeringens vælgeropbakning og den lovgivning, som vedtages i Folketinget. Regeringen står til ansvar for problemer og er derfor udsat, når oppositionen stiller mange spørgsmål til ministrene. Oppositionen har en mulighed for gennem § 20-spørgsmålene at udstille regeringens mangler foran vælgerne (Seeberg, 2018). Det betyder, at regeringen kan komme under pres fra oppositionen for at ændre lovgivning, og § 20-spørgsmål er et nyttigt værktøj til dette, selvom de alene ikke automatisk giver indflydelse. Denne dynamik så vi blandt andet udspille sig i 1990'erne, hvor den daværende socialdemokratiske justitsminister, Frank Jensen, vedtog flere bemærkelsesværdige voldspakker efter lange perioder med hård kritik fra Birthe Rønn Hornbæk og Tom Behnke fra de Konservative (Seeberg, 2013).

I forhold til partiernes brug af § 20-spørgsmål er det først og fremmest bemærkelsesværdigt, at Enhedslisten gennemsnitligt stiller flere § 20-spørgsmål end noget andet parti i Folketinget og samtidig stiller mange spørgsmål uanset hvilke partier, der sidder i regering. De stillede i gennemsnit ca. 750 spørgsmål per år fra 1994-2017, og det er 100 mere end det meget større Socialdemokrati og næsten dobbelt så mange som deres umiddelbare naboparti, SF. For Enhedslisten er det i gennemsnit 144 spørgsmål per folketingsmedlem i sammenligning med kun ca. 35 for SF og 13 for Socialdemokratiet. I den forstand er Enhedslisten en helt formidabelt brølende løve, som qua sin relativt unge alder og beskedne størrelse leverer langt over evne (se også Eissler et al., 2019).

Figur 1 viser uddybende, hvor mange § 20-spørgsmål seks partier i Folketinget, inklusiv Enhedslisten, stillede per folketingsår (1. oktober til 31. september

året efter) fra 1994-2017. I figuren kan det især for antallet af spørgsmål fra Socialdemokratiet og Venstre næsten direkte aflæses, hvornår de har siddet i regering, idet deres fordelinger spejler hinanden. Socialdemokratiets fordeling er helt flad før 2001 og efter 2011, mens Venstres fordeling lige modsat er flad på midten fra 2001-2011, men høj i enderne før 2001 og efter 2011. Folketingsmedlemmer fra disse partier stiller naturligvis ikke kritiske spørgsmål til deres egne ministre, men gør det i høj grad til modstanderpartiets ministre, når de selv er i opposition. Modsat ligger antallet af Enhedslistens § 20-spørgsmål på et højt niveau gennem hele perioden, om end antallet klart toppe under den borgerlige regering fra 2001-2011.³ Det bemærkelsesværdige i figur 1 er dog, at Enhedslisten stiller mange kritiske spørgsmål til ministre selv under Socialdemokratiske regeringer. Dette adskiller Enhedslisten fra de fleste andre partier, som primært stiller spørgsmål, når den anden blok har regeringsmagten. Det viser, at Enhedslisten i høj grad agerer som et rendyrket oppositionsparti, selv når Socialdemokratiet er i regering – modsat eksempelvis andre støttepartier som Dansk Folkeparti under borgerlige regeringer (Thesen, 2016; Eissler et al., 2019).

Figur 1: Antal spørgsmål til ministeren for seks partier fra 1994-2017

Figur 2 viser, hvilke emneområder Enhedslistens spørgsmål især vedrører. Det er altså en god indikator på, hvilke emner Enhedslisten gerne vil skabe politisk opmærksomhed om samt forsøge at få regeringen til at forholde sig til. Figur 2a viser, at Enhedslisten totalt set stiller flest spørgsmål om udenrigspolitik og derefter om miljø, transport, kriminalitet og arbejdsmarkedspolitik. Udenrigspolitikken handler især om Palæstina-Israel-konflikten (342 spørgsmål), USA (182 spørgsmål), EU (323 spørgsmål) og menneskerettigheder (147 spørgsmål). De andre emner, som Enhedslisten stiller spørgsmål om, handler især om forurening og farlig kemi samt klimaforandringer, kollektiv transport, særligt DSB, politiets arbejde, nedslidning på arbejdspladsen og adgangen til offentlig understøttelse. Det er en bemærkelsesværdig prioritering set i lyset af, at Enhedslistens nabopartier, SF og Socialdemokratiet, stiller flest spørgsmål om transport (særligt motorveje og privatbilisme), forvaltning og regeringsførelse og sundhed (ikke rapporteret). Spørgsmål om sidstnævnte kommer først som ottende og niende prioritet hos Enhedslisten.

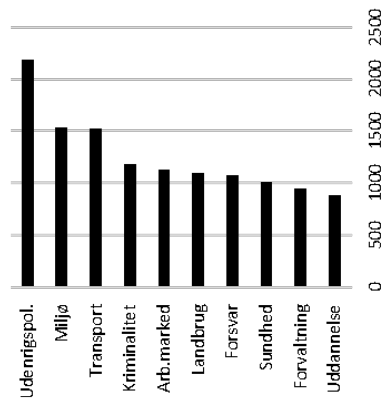
Sammenholdes Enhedslistens prioriteter før 2001 i Figur 2b med Enhedslistens prioriteter efter 2000 i Figur 2c, ses det, at ændringerne i partiets emneprioriteter har været beskedne over tid. Rækkefølgen har måske ændret sig lidt, men det er stort set de samme emner, som udgør top-10. Udenrigspolitik, miljø, transport og arbejdsmarked har været omtrent top-5 i hele perioden. Den største ændring er, at sundhed er kommet på listen og indtager en fjerdeplads efter 2000.

Dette billede af stabilitet over tid hos Enhedslisten ses også i dets ideologiske position. Analyser af Seeberg og Kölln (2020) viser, at partiet på en skala fra -100 (længst til venstre) til +100 (længst til højre) scorer solidt negativt i hele perioden med -32,5 ved folketingsvalget i 1998 og -42,0 ved folketingsvalget i 2011 (analyser baseret på "rile"-variablen i *Comparativ Manifesto Projektets* data på danske valgprogrammer, se Volkens et al. (2018)). Se også figur 3 i introartiklen i dette nummer af Green-Pedersen og Kosiara-Pedersen).

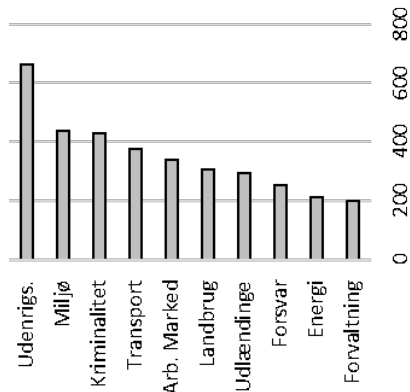
Til trods for reformer i ledelsen med udnævnelsen af en politisk ordfører i 2009 har partiet således ikke flyttet sig meget rent ideologisk eller i sine emneprioriteter, i perioden fra det blev etableret. Det ville ellers være forventningen ud fra den eksisterende litteratur om konsekvenserne af øget topledelse i partier og en oplagt forklaring på partiets vælgervækst (Pedersen, 2012; Schumacher, Vis og de Vries, 2013). Denne afvigelse fra forventningen kan skyldes, at selv den politiske ordfører forsat er underlagt partiets stærke medlemsdemokrati, jf. Enhedslistens vedtægter. Enhedslisten ligger fortsat solidt placeret som det yderste parti på venstrefløjen. Det er nok svært at karakterisere Enhedslisten som et nicheparti, fordi partiet fokuserer ret bredt på velfærds politik samt mil-

Figur 2: Fordeling af spørgsmål. Top-10 emner, 1994-2017

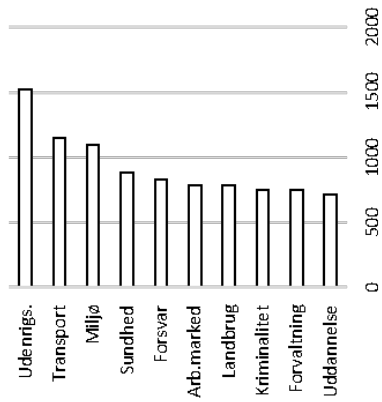
(a) Enhedslistens (total)

(b) Enhedslistens (før 2001)

(c) Enhedslistens (efter 2000)

jøpolitik og udenrigspolitik. Det er langt fra et miljøparti i international sammenligning (Grant og Tilley, 2019), men heller ikke entydigt et socialistisk parti (Seeberg og Kölln, 2020). Om ikke andet, så er det altså et eksempel på et mindre, ekstremt parti, som ikke gradvist er rykket mod midten ligesom andre partier på den yderste venstrefløj i Vesteuropa (Rovny og Polk, 2019; March og Mudde, 2005). Det tyder altså på, at Enhedslisten ret hurtigt fandt sin plads i det politiske landskab og har holdt fast.

Ud fra den eksisterende viden om, hvilke emner partierne vil prioritere, de såkaldte ”emneejerskaber” (Petrocik, 1996; Seeberg, 2017), er det helt forventeligt, at Enhedslisten giver miljø meget opmærksomhed. Det skyldes, at det er et emne, de ”ejer”, og de kan derfor forvente et bedre valgresultat, hvis det er på dagsordenen (Meguid og Belanger, 2008; Petrocik, 1996). Modsat er det overraskende, at Enhedslisten giver udenrigspolitik og kriminalitet så meget opmærksomhed, da det er emner, som de borgerlige partier oftest har vælgermæssige fordele af at give opmærksomhed. Det store udenrigspolitiske fokus skyldes nok især, at Enhedslisten er en af de største EU-modstandere i Folketinget, selvom de stiller op til EP-valg (Green-Pedersen, 2012). Det er med al sandsynlighed en arv fra partiets opvækst i 1990’erne, hvor det i høj grad etablerede sig blandt vælgerne i stærk opposition til Maastricht- og Edinburgh-traktaterne. Det er af historiske grunde således et emne, som ligger Enhedslisten meget på sinde. Det er bemærkelsesværdigt, fordi EU-spørgsmålet slet ikke er en bekymring af samme størrelse for Enhedslistens vælgere i dag (Seeberg og Kölln, 2020). Skulle EU-spørgsmålet komme højt på den politiske dagsorden – intet tyder på, at det sker (Green-Pedersen, 2012) – vil det således udstille en stor kløft og gøre Enhedslisten sårbar for vælgertab.

Enhedslistens emnefokus er blevet stadig mere fasttømret over tid, således at partiet i mindre grad skifter emnefokus fra år til år. Sammenholder vi de emner, som var på Enhedslistens dagsorden i 2009, så var 85 pct. at dem også på deres dagsorden i 2010. Det tal ser kun ud til at stige (de tekniske detaljer bag denne udregning beskrives i Mortensen et al., 2011). Samtidig har Enhedslisten fordelt sin opmærksomhed relativt bredt over mange emner i de seneste ti år⁴ – det tyder altså igen på, at nok har Enhedslisten en i stigende grad klar profil, men det kan ikke karakteriseres som et enkeltsagsparti.

Enhedslisten er altså usædvanligt aktiv i forhold til at stille § 20-spørgsmål til ministrene på tværs af mange forskellige emner – særligt velfærd, miljø og EU. Det har været definerende for partiet lige siden dets indtræden i Folketinget i 1994. De mange § 20-spørgsmål er således centrale for at forstå Enhedslistens rolle i Folketinget og kan bidrage til at forklare, hvorfor partiet er blevet en

vælgermæssigt stabil del af det danske Folketing. Det vil jeg analysere videre på i det følgende.

Påvirker Enhedslistens § 20-spørgsmål finanslovene?

Enhedslisten stiller mange spørgsmål – men gør det en forskel for lovgivning? Det er et helt centralt spørgsmål for at forstå Enhedslistens rolle i dansk politik. Det er dog samtidig et svært spørgsmål at give et nemt svar på, og et fyldestgørende svar vil gå langt ud over, hvad der er muligt i denne analyse. Jeg gør dog et forsøg ved at sammenholde indholdet af de emner, som Enhedslisten fokuserer på i sine § 20-spørgsmål – partiets prioriteter – og indholdet i fire finanslove vedtaget af socialdemokratiske regeringer. Jeg fokuserer på socialdemokratiske regeringer, fordi det er her, vi naturligt skal forvente den største sandsynlighed for at se, at Enhedslisten har indflydelse. Analysen ovenfor viser, at Enhedslisten ligger på den yderste venstrefløj, og det er dermed vanskeligt at forestille sig, at en borgerlig regering vil lytte ret meget til dets kritik. Selv under socialdemokratiske regeringer skal vi ud fra veletableret koalitionsteori ikke forvente nogen nævneværdig indflydelse på trods af den ekstraordinære kritikaktivitet fra Enhedslisten. Det skyldes, at partiet forsat sidder på relativt få mandater i forhold til den samlede regeringskoalition, hvilket giver dem en svag forhandlingsposition, for hvorfor skulle regeringen lade sig afpresse af et ret ekstremt parti med få mandater (Budge og Laver, 1986; Schofield, 1993)? Samtidig kan vi ikke på forhånd udelukke, at Enhedslisten ikke har indflydelse, bare fordi de står uden for en finanslov. Det er sandsynligt, at Enhedslisten næsten fast stemmer imod finansloven af principielle årsager (modstand mod forsvarsbudgettet, som nævnt) eller vælger at stemme imod, fordi forhandlingerne var udsigtsløse, men alligevel får indirekte indflydelse via de emner, de rejser igennem deres massive kritik, som regeringen ikke kan sidde overhørig (jf. Seeberg, 2013).

Analysen ser på finanslove, fordi de er den vigtigste enkeltstående lovgivning, som regeringen årligt vedtager i Folketinget (Christiansen, 2011: 41). Finansloven indbefatter mere end blot den faste, begrænsede budgettilpasning til fx inflationen, idet den typisk også involverer en række konkrete, større reformer og forlig. Fordi væsentlig lovgivning oftest vedtages som en del af finansloven, er det naturligt at forvente, at partier, som ikke deltager i koalitionsregeringen, men udgør en del af det parlamentariske grundlag, ligesom Enhedslisten gør det for socialdemokratiske regeringer, har indflydelse på indholdet. Desuden kan det forventes, at regeringen, hvis den føler sig presset til det, vil være særligt lydhør over for kritik, umiddelbart op til at finansloven skal forhandles. De mange kritiske § 20-spørgsmål fra Enhedslisten må forventes at lægge sådan et pres. Derfor fokuserer analysen på sammenhængen mellem § 20-spørgsmål

i årets første ni måneder (inden et nyt Folketing åbnes) og indholdet af finansloven, som typisk vedtages i november lige efter Folketingets åbning. Det er således det oplagte sted at analysere, om Enhedslisten har indflydelse på policy – en *most likely case*. Der vedtages naturligvis også meget vigtig lovgivning ved siden af finansloven i løbet af det parlamentariske år, og denne analyse vil således forblive ret grovkornet og kun forsigtigt skitsere foreløbige konklusioner, som nødvendigvis kalder på yderligere forskning. Når det er sagt, vil en svag overensstemmelse mellem de to være et klart tegn på, at Enhedslisten måske er brølende, men bestemt også tandløs. Der er ikke bid i deres spørgsmål – de fører ikke til noget. Denne § 20-spørgsmålsbaserede tilgang til at undersøge policy-indflydelse er tidligere brugt til at undersøge ikkeregeringsdeltagende partiers indflydelse på lovgivning (Seeberg, 2013) samt støttepartiers adfærd (Thesen, 2016). Disse studier viser netop, at § 20-spørgsmål er et vigtigt redskab i forhold til at opnå indflydelse på lovgivning for partier, som ikke er en del af regeringskoalitionen. Forudsætningen er, at Enhedslistens § 20-spørgsmål afspejler Enhedslistens generelle emnefokus, dvs. at der er overensstemmelse mellem, hvad de gør i Folketinget, og hvad de gør udenfor, fx i medierne. Meget tyder på, at § 20-spørgsmål kan bruges som denne type indikator (Christiansen og Seeberg, 2016), selvom det må forventes, at Enhedslisten også benytter andre kanaler, hvis indhold ikke nødvendigvis flugter med deres § 20-spørgsmål.

Selvom tidligere forskning viser, at de større, moderate oppositionspartier såsom Venstre og Konservative kan påvirke socialdemokratiske regerings lovgivning (Seeberg, 2013; og omvendt i Seeberg, 2016), så er det ikke realistisk at forvente, at Enhedslisten også kan sætte aftryk på borgerlige regerings finanslove. Det skyldes, at denne type oppositionsindflydelse beror på, at oppositionen tager emner op, hvorpå de står tættere på medianvælgeren end regeringen, og regeringen derfor vælger at rette ind for at undgå at tabe næste valg. Enhedslisten ligger helt ude på en fløj og kan derfor sjældent gøre sig til repræsentant for medianvælgeren. Det er altså primært som støtteparti, at Enhedslisten kan forventes at gøre sig gældende – og her vil indflydelse nok også være begrænset, fordi Enhedslisten aldrig bliver tungen på vægtskålen (Budge og Laver, 1986; Schofield, 1993).

Siden Enhedslisten kom i Folketinget i 1994, har partiet deltaget i en række finanslove som enten forligspartner eller blot parlamentarisk grundlag. Ud af 11 mulige finanslove under socialdemokratiske regeringer var Enhedslisten forligspartner for finanslovene for 2001, 2013 og 2015 (forhandlet i efteråret 2000, 2012 og 2014). Det er tegn på, at flere dele af disse nyere finanslove naturligt afspejler Enhedslistens policypositioner. Omvendt er det ikke så interessant at koncentrere sig om disse lidt atypiske finanslove, da det siger meget lidt om det

generelle billede, hvor Enhedslisten oftest kritiserer regeringen og samtidig står uden for finansloven, selvom det udgør regeringens parlamentariske grundlag. Sidstnævnte var tilfældet for finanslovene for fx 1999, 2000 og 2014, og disse finanslove vil derfor være omdrejningspunktet i det følgende. Det giver samtidig det reneste snit for analysen, da Enhedslistens påvirkning på lovgivningen dermed ikke sker via direkte forhandling, men via fx parlamentariske aktiviteter såsom § 20-spørgsmål. Jeg vil dog holde disse tre finanslove op mod finansloven i 2001, hvor Enhedslisten deltog, for at vurdere forskellen i indflydelse mellem at stå uden for eller være med. Finansloven i 2001 fungerer således som en kontrolcase (særligt i forhold til finanslovene i 1999 og 2000 ud fra en *most similar systems* designlogik), hvor vi skal forvente en større grad af overensstemmelse mellem § 20-spørgsmål og finanslovens indhold.

Analysen spænder over finanslove både under den første socialdemokratiske regering ledet af Poul Nyrup Rasmussen og den sidste ledet af Helle Thorning Schmidt for at undgå at vælge cases, som er et produkt af en bestemt tid. I den forstand benyttes et delvist *most different systems* design i denne del af analysen, hvor slutningen af 1990'erne var karakteriseret af økonomisk fremgang, mens starten af 2010'erne var præget af efterslæbet fra finanskrisen i 2008 (regeringsfarven og de politiske institutioner er konstante, hvormed designet kun er "delvist"). Samtidig har Enhedslisten, som nævnt, moderniseret sig (March og Mudde, 2005). Ved at udnævne en politisk ordfører og dermed leder, omend uformelt, har partiet potentielt ændret ganske markant i den ellers meget medlemsbaserede partiorganisation og har derudover oplevet væsentlig mandatfremgang, som kan bringes i spil i forhandlingssituationer (Budge og Laver, 1986: 491; Schofield, 1993). Således vil partiet måske søge samt opnå mere indflydelse på lovgivning og sågar søge regeringsdeltagelse (Pedersen, 2012; Christiansen, 2011). Det er derfor interessant at se, om denne organisationsforandring har ændret noget i forhold til partiets faktiske policyindflydelse fra 1999/2000 til 2014 (med det forbehold at økonomien også har ændret sig).

Analysen tager udgangspunkt i figur 3, som opregner hovedindholdet i hver af de fire finanslove samt de fem emneområder, som Enhedslistens § 20-spørgsmål især fokuserede på i de ni måneder op til, at hver finanslov blev vedtaget.

Figur 3: Enhedslistens foretrukne emne for § 20-spørgsmål op til fire finanslove under socialdemokratiske regeringer og finanslovenes hovedindhold

1999		2000		2001		2014
Ø's top-5	FL indhold	Ø's top-5	FL indhold	Ø's top-5	FL indhold	Ø's top-5
<i>Udenrigs-politik</i>	Efteløn og folkepension	<i>Udenrigs-politik</i>	Kræftbehandling	<i>Udenrigs-politik</i>	Gratis tog for børn	<i>Uddannelse</i>
<i>Kriminalitet</i>	Behandlingsgaranti (sundhed)	<i>Landbrug</i>	Forbedre forhold for sindslidende	<i>Landbrug</i>	Natur og skov	Beskæftigelsesfradrag
<i>Miljø</i>	Boligstøtte	<i>Miljø</i>	542 nye politibetjente	<i>Miljø</i>	Fødevarerediktoratet styrkes	<i>Landbrug</i>
<i>Transport</i>	Mindre bureaukrati for virksomheder	<i>Arbejds-marked</i>	Nyt operahus	<i>Energi</i>	Plejhjem	<i>Miljø</i>
<i>Udlændinge</i>		<i>Transport</i>	Seniorjobs	<i>Kriminalitet</i>	Arbejds miljø, afgifter, selskabsskat	<i>Udenrigs-politik</i>

Note: Ø = Enhedslisten. Indholdet af finanslovene (FL) kommer i ikkeprioriteret rækkefølge. Enhedslistens top-5 er rangeret fra højeste til laveste prioritet. finansloven forhandles på plads ultimo november året før, og Enhedslistens top-5 udregnes ud fra de første ni måneder af det år, hvori finansloven forhandles i november.

Finansloven 1999

Den første finanslov for 1999 efter folketingsvalget i 1998 blev aftalt mellem regeringen (Socialdemokratiet og Radikale Venstre) samt Venstre og Konservative. Enhedslisten stod udenfor. Den primære policyforandring var en forringelse af efterlønsordningen samt en aftale om at sænke folkepensionsalderen fra 67 til 65. Derudover introducerede finansloven en behandlingsgaranti i sundhedsvæsenet, således at alvorligt syge var garanteret behandling inden for seks uger. Desuden blev boligstøtten hævet, og regulering af små og mellemstore virksomheder blev lempet. Dette fokus i finansloven flugter i ringe grad med Enhedslistens emneprioriteter, som rettede sig mod udenrigspolitik (flygtningelejre i Tyrkiet, massakren i Algeriet), kriminalitet (PET, selskabstømning), miljø (drikkevandsforurening, rensningsanlæg, trafikstøj), transport (trafiksikkerhed, DSB, godstransport) og udlændinge (asylansøgere, EU-flygtningelejre, sagsbehandling af torturofre). Enhedslisten stiller samtidig meget få spørgsmål om de emner, som er finanslovens faktiske genstandsfelt, nemlig ventetiden til behandlinger i sundhedsvæsenet, behovet for at tilpasse efterlønsordningen, boligstøtte og regulering af virksomheder. Det flugter med Enhedslistens generelle fokus, hvor sundhed først kommer op på partiets dagsorden efter 2001. Samtidig er den måske vigtigste ændring – efterlønsreformen – i direkte strid med Enhedslistens arbejdsmarkedspolitik. Der er omkring 1999-finansloven altså en svag sammenhæng mellem Enhedslistens kritik og finanslovens indhold.

Finansloven 2000

Finansloven for 2000 blev indgået mellem regeringen (Socialdemokratiet og Radikale Venstre), SF samt CD. Enhedslisten stod igen udenfor bortset fra en delaftale med regeringen om at tilføre 6 milliarder til kollektiv trafik, primært jernbanenettet. Mens finansloven primært handlede om flere penge til kræftbehandling, bedre forhold for sindslidende i psykiatrien, over 500 flere politibetjente, et nyt operahus i København og flere seniorjobs, så fokuserede Enhedslisten i sine § 20-spørgsmål på helt andre emner: udenrigspolitik (forhold og sager i EU, forholdene i Østeuropa, særligt Kosovo, menneskerettigheder i Kina), landbrug (gensplejsede afgrøder og hormonkød), miljø (kontrol med spildevand, pesticider, støj fra infralyd, CO₂-udledning), arbejdsmarked (epoxy og arbejdsmiljø, VUC-kurser og efterløn) og transport (benzinafgifter og tognettet). Enhedslisten stiller samtidig meget få spørgsmål om de emner, som er finanslovens egentlige genstandsfelt. Partiet stiller ingen spørgsmål om kræftbehandling og psykiatrien. Det stiller flere spørgsmål om Politiets Efterretningstjeneste (PET), men ingen om behovet for flere politibetjente. Ligeledes stiller det mange spørgsmål om arbejdsmarkedspolitik – det er på deres top-5 –

men ikke specifikt omkring ledighed blandt erhvervsaktive, som har kort tid til pension, samt behovet for seniorjobs. Der er altså igen en umiddelbar svag sammenhæng mellem Enhedslistens § 20-spørgsmål og indholdet af finansloven.

Finansloven 2001

Finansloven for 2001, den sidste inden folketingsvalget i 2001 hvor Socialdemokratiet taber regeringsmagten, blev indgået mellem regeringen (Socialdemokratiet og Radikale Venstre), SF samt Enhedslisten. I finansloven blev det vedtaget at børn op til 12 år (før 10 år) kører gratis med tog og bus, studerende med børn får et særligt tilskud, kommunerne tilskyndes til at tilbyde flere plejehjemspladser, selskabsskatten sænkes fra 32 til 30 pct., der afsættes betydelige midler til naturgenopretning og skovrejsning, og fødevarerdirektoratet får flere penge til fødevarerkontrol og fødevarermærkning. Dele af dette finansieres via afgiftsforhøjelser af tobak, sodavand og engangsservice samt en arbejdsmiljøafgift, som skal tilskynde virksomheder til at forbedre arbejdsmiljøet.

Dette indhold i finansloven flugter i varierende grad med Enhedslistens emnefokus i § 20-spørgsmål. Initiativerne omkring naturgenopretning og fødevareresikkerhed knytter sig til Enhedslistens mange spørgsmål på miljøområdet om kvælstofudledning fra landbruget samt farlige stoffer og gensplejsning. Enhedslisten har desuden direkte stillet kritiske spørgsmål om fødevarerdirektoratets arbejde samt til landbruget (særligt antibiotika og svineproduktion samt mærkning af GMO-baserede fødevarer). Desuden flugter initiativerne på togdriften med, at transport generelt ligger højt på Enhedslistens dagsorden (jf. figur 2). Der er således klare tegn på en sammenhæng mellem Enhedslistens dagsorden og initiativerne i finansloven. De øvrige væsentlige initiativer i finansloven flugter dog i ringe grad med Enhedslistens fokus i deres § 20-spørgsmål på udenrigspolitik (ny lovgivning og andre forhold i EU, menneskerettigheder og forhold i Bosnien og Tjetjenien), energi (olieproduktionen i Nordsøen) og kriminalitet (våbentransport til Sudan og gadebander).

Så overordnet ligger Enhedslistens indflydelse på finansloven formodentlig delvist i de initiativer, der skal indgå i finansloven på natur og miljø og delvist i de konkrete forhandlinger om udformningen af regeringens initiativer. Det flugter desuden godt med Enhedslistens skattepolitik, at finansloven finansieres gennem afgiftsforhøjelser og en arbejdsmiljøskat til virksomheder. Det går til gengæld stik imod Enhedslistens politik, at selskabsskatten sænkes. For analysens øvrige konklusioner er det vigtige ved denne analyse således, at der er en grad af sammenhæng mellem Enhedslistens § 20-spørgsmål og finanslovens indhold i 2001, hvor vi mest skulle forvente det. Det er klart, at forventningen aldrig vil være et et-til-et forhold, da finansloven er produktet af et kompromis

mellem flere partier. Ud fra en most similar systems sammenligningslogik udstiller det altså i nogen grad den nærmest totalt fraværende indflydelse i 1999 og 2000, hvor Enhedslisten ikke var forligspartner, men blot parlamentarisk grundlag.

Finansloven 2014

Finanslov for 2014, den tredje efter folketingsvalget i 2011, blev vedtaget af regeringen (Socialdemokratiet, SF og Radikale Venstre) og Venstre samt Konservative. Enhedslisten stod udenfor bortset fra en enkelt delaftale om at øge kemikalieindsatsen, særligt i forhold til implementering af EU's REACH-direktiv og kontrol af forbrugerprodukter til især børn og unge. Hovedindholdet i finansloven var nedsættelse af afgifter for virksomheder, fastfrysning af beskæftigelsesfradraget, en milliard kroner til ældrepleje, nedbringelse af tvangsanvendelse i psykiatrien, en ny, samlet forebyggelsesindsats for udsatte børn og unge, herunder hjemløse unge, tiltag mod vold i hjemmet, et nyt center for partikelterapi i kræftbehandling, en ny ressourcestrategi for affaldshåndtering samt en ny naturfond til at opkøbe og udtage landbrugsjord fra drift. Det flugter i ringe grad med Enhedslistens fokus på uddannelse (indretning af folkeskolen og folkeskolelæreres arbejde samt elevers bortvisning fra gymnasier), arbejdsmarked (dagpenge- og førtidspensionssystemet samt social dumping), landbrug (svanemærkning og køer på græs), miljø (CO₂-kvoter og hormonforstyrrende stoffer) og udenrigspolitik (Nordisk Råd, Israel og menneskerettigheder). Enhedslisten stiller samtidig meget få spørgsmål om børn og unge, og de spørgsmål handler primært om driften af daginstitutioner, dvs. ikke-relateret til tiltaget i finansloven i forhold til udsatte børn og unge. Enhedslisten spørger heller ikke til ældrepleje eller psykiatrien, som er hovedtemaer i finansloven, og stiller slet ingen spørgsmål om afgifter og beskæftigelsesfradrag.

Den manglende sammenhæng mellem Enhedslistens agenda og indholdet i finansloven ses også i Johanne Schmidt Niensens tale til Enhedslistens årsmøde 26. april 2013. Talen kan ses som en alternativ indikator på Enhedslistens agenda, da Johanne Schmidt Nielsen var politisk ordfører for partiet. Den handler i høj grad om folkeskolelærerne under de igangværende forhandlinger om det, der blev til folkeskoleforliget i 2013, og bekymringerne for arbejdsløse, som falder ud af dagpengesystemet, samtidig med at regeringen gennemfører selskabskattelettelser. Det er således yderligere tegn på en svag sammenhæng mellem Enhedslistens fokus og finanslovens indhold.

Opsamlende gælder det for alle tre finanslove, hvor Enhedslisten ikke deltog (1999, 2000 og 2014), at partiets § 20-spørgsmål til ministeren havde meget ringe indflydelse på indholdet af finanslovene. Det er særligt tydeligt i most

similar systems-sammenligningen af 1999 og 2000 op mod 2001, hvor Enhedslisten i sidstnævnte tilfælde var forligspartner og havde varierende, men dog betydelig indflydelse. Dette flugter med konklusionen i tidligere forskning på området (Christiansen, 2011). Samtidig er der ikke tegn på nogen udvikling frem mod fx mere indflydelse fra første socialdemokratiske regering (1993-2001) til den anden (2011-2015), selvom Enhedslisten har styrket lederskabet af partiet ved at udnævne en politisk ordfører i 2009. Analysen bygger dog på få observationer, og alle konklusioner forbliver derfor præliminære. Ud fra den noget begrænsede analyse ser kritik af regeringen via fx § 20-spørgsmål således ikke ud til at have nogen synderlig effekt, selvom § 20-spørgsmål som nævnt er et meget anvendt værktøj for Enhedslisten. Oftest lægger Enhedslisten presset i § 20-spørgsmål et helt andet sted end finanslovenes nedslagspunkter. Så Enhedslisten brøler måske som en løve, men kritikken bider ikke rigtigt, i den forstand at lovgivningen ikke umiddelbart ændrer sig.

Det er dog værd at bemærke, at Enhedslisten er gået fra at stemme imod finanslovene før 2001, til at partiet har været med i to ud af tre mulige finanslove i 2011-2015. Så når de ikke blot brøler, men er klar til at indgå kompromisser og tage ansvar, så viser analysen af finansloven i 2001, at det efter alt at dømme giver pote i form af policyindflydelse.

Konklusion

Selvom andre marxistiske partier på den yderste venstrefløj i Europa har transformeret både deres politik og organisation i årtierne efter murens fald (March og Mudde, 2005), så har Enhedslisten holdt fast i en meget medlemsstyret organisation og en meget stærk præference for at bekæmpe ulighed via omfordeling og velfærd. Partiet har samtidig en stærk miljøprofil og var især i 1990'erne højlydt modstander af EU og er det stadig. I en tid hvor andre venstrefløjspartier, især Socialdemokratiet, i stigende grad er rykket mod højre på både omfordeling og indvandringspolitik, har det vist sig at være en vælgermæssig succes, og Enhedslisten har etableret sig som en stabil og betydelig del af det danske Folketing. Et markant kendetegn ved Enhedslisten er desuden dets massive kritik af skiftende, herunder socialdemokratiske regeringer, som Enhedslisten danner parlamentarisk grundlag for. Enhedslisten er trods sin relativt beskedne størrelse det parti, som stiller suverænt flest § 20-spørgsmål i Folketinget. Analyser af fire finanslove viser dog, at selv socialdemokratiske regeringer kun i ringe grad responderer på denne kritik i deres lovgivning, medmindre Enhedslisten indgår som forligspartner.

Det kan overraske, at Enhedslisten som en væsentlig del af det parlamentariske grundlag for socialdemokratiske regeringer accepterer så beskeden indfly-

delse på finanslovene i de tilfælde, hvor de ikke selv deltager. En umiddelbar forklaring kan være, at Enhedslisten gerne vil indflydelsen, men ikke reelt kan true selv en socialdemokratisk mindretalsregering til at lytte – for hvad er alternativet? Det er svært at se Enhedslisten vælte en socialdemokratisk regering for i stedet at danne parlamentarisk grundlag for en borgerlig regering. Til trods for de mange § 20-spørgsmål kan socialdemokratiske regeringer hurtigt gennemskue, at Enhedslisten ikke løber nogen steder. Det er derfor ikke sidste gang, at en socialdemokratisk regering har søgt et flertal bag finansloven længere til højre og udeladt Enhedslisten.

En anden forklaring er, at det for Enhedslisten slet ikke handler om policy-indflydelse for enhver pris, men om først og fremmest at stemmemaksimere. Ved at stille mange § 20-spørgsmål og brøle meget om skiftende regerings fejltrin og mangler kan Enhedslisten tiltrække mediernes og i sidste ende vælgerens opmærksomhed. Samtidig kan de ved at undlade at deltage i reformer og forlig holde en ren ideologisk linje og undgå at skulle stå til ansvar for upopulære beslutninger over for vælgerne. I en periode med mange velfærdsreformer, besparelser på sundhed og uddannelse, og en højredrejning på udlændingeområdet blandt både borgerlige partier og Socialdemokratiet er det sandsynligt, at Enhedslisten har brugt sin rene ideologiske linje og hårde kritik af skiftende regeringer til at samle utilfredse provelfærd- og proudlændingevælgere op. Brølene er måske tandløse, men denne gruppe vælgere er i første omgang ude efter et parti, som kan brøle mod det bestående, og den ekstraordinære folketingsaktivitet har derfor formodentlig været stærkt medvirkende til Enhedslistens store vælgerfremgang siden årtusindskiftet.

Noget tyder på, at Enhedslisten ikke er den eneste brølende, men tandløse løve på savannen – tilsvarende venstreorienterede yderfløjspartier i Tyskland (die Linke) og Sverige (Vänsterpartiet) stiller også mange spørgsmål (Osna-brücker Zeitung, 2018; Nyheter24, 2011), men har også begrænset indflydelse på lovgivning (March og Mudde, 2005). Formodentlig fordi deres få mandater i parlamenterne giver et svagt pressions- og forhandlingsgrundlag. Det næste oplagte skridt er således at undersøge forskelle og ligheder i partier på den yderste venstrefløj på tværs af europæiske lande samt teste forklaringer på deres varierende succes.

Litteratur

Arndt, Christoph (2014). Beating social democracy on its own turf: Issue convergence as winning formula for the centre-right in universal welfare states. *Scandinavian Political Studies* 37 (2): 149-170.

- Bale, Tim, Christoffer Green-Pedersen, Andre Krouwel, Kurt Luther og Nick Sitter (2010). If you can't beat them, join them?: Explaining social democratic responses to the challenge from the populist radical right in Western Europe. *Political Studies* 58 (3): 410-426.
- Bevan, Shaun og Peter John (2015). Policy representation by party leaders and followers in UK Prime Ministers questions. *Government and Opposition* 51 (1): 59-83.
- Bischoff, Carina og Karina Kosiara-Pedersen. (2020). Radical left parties in Denmark: The Unity List (Red Green Alliance), i *Palgrave Handbook of Radical Left Parties in Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- Bolin, Niklas, Nicholas Aylott, Benjamin von dem Berge og Thomas Poguntke (2017). Patterns of intra-party democracy across the world, pp. 158-186 i Susan Scarrow, Paul Webb og Thomas Poguntke (red.), *Organizing Political Parties: Representation, Participation, and Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Budge, Ian og Michael Laver (1986). Office seeking and policy pursuit in coalition theory. *Legislative Studies Quarterly* 11 (4): 485-506.
- Christiansen, Flemming Juul (2011). Regeringen har brug for et flertal. *Politica* 43 (1): 27-47.
- Christiansen, Flemming Juul og Henrik Bech Seeberg (2016). Cooperation between counterparts in parliament from an agenda-setting perspective: Legislative coalitions as a trade of criticism and policy. *West European Politics* 39 (6): 1160-1180.
- Eissler, Rebecca, Christoffer Green-Pedersen, Matthew Loftis, Peter Mortensen og Annelise Russell (2019). The partisan context of parliamentary questions: A study of opposition behavior in the Danish parliament. Arbejdsrapport. Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Enhedslisten (2018a). Principprogram. <https://enhedslisten.dk/programmer/enhedslistens-principprogram> (8. november 2018).
- Enhedslisten (2018b). Vedtægter. <https://org.enhedslisten.dk/vedtaegter/vedtaegtsnaevnets-fortolkninger-af-enhedslistens-vedtaegter> (8. november 2018).
- Grant, Zack og James Tilley (2019). Fertile soil: Explaining variation in the success of Green parties. *West European Politics* 42 (3): 495-516.
- Green-Pedersen, Christoffer (2012). A giant fast asleep? Party incentives and politicization of European integration. *Political Studies* 60 (1): 115-130.
- Green-Pedersen, Christoffer og Peter Mortensen (2010). Who sets the agenda and who responds to it in the Danish Parliament? *European Journal of Political Research* 49 (2): 257-281.
- Hansen, Kasper og Rune Stubager (2017). *Oprør fra udkanten*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kitschelt, Herbert (1994). *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Krause, Werner (2019). Appearing moderate or radical? Radical left party success and the two-dimensional political space. *West European Politics*. <https://doi.org/10.1080/01402382.2019.1672019>.
- Kölln, Ann-Kristin og Danielle May (2019). *Party organisation dataset, 1960-2017*. Aarhus: Aarhus University.
- March, Luke og Cas Mudde (2005). What's left of the radical left? The European radical left after 1989: Decline and mutation. *Comparative European Politics* 3 (1): 23-49.
- March, Luke og Charlotte Rommerskirchen (2015). Out of left field? Explaining the variable electoral success of European radical left parties. *Party Politics* 21 (1): 40-53.
- Meguid, Bonnie (2008). Competition between unequals: The role of mainstream party strategy in niche party success. *American Political Science Review* 99 (3): 347-359.
- Meguid, Bonnie og Eric Belanger (2008). Issue salience, issue ownership and issue-based vote choice. *Electoral Studies* 27 (3): 477-491.
- Mortensen, Peter Bjerre et al. (2011). Comparing government agendas: Executive speeches in the Netherlands, United Kingdom, and Denmark. *Comparative Political Studies* 44 (8): 973-1000.
- Nyheter24* (2011). Sverigedemokraterna gör minst i riksdagen, 16. juni.
- Osnabrücker Zeitung* (2018). NOZ: Zahl Kleiner Anfragen im Bundestag steigt auf Rekordhoch, 10. juli.
- Pedersen, Helene Helboe (2012). What do parties want? Policy versus office. *West European Politics* 35 (4): 896-910.
- Petrocik, John (1996). Issue ownership in presidential elections, with a 1980 case study. *American Journal of Political Science* 40 (3): 825-850.
- Poguntke, Thomas et al. (2016). Party rules, party resources and the politics of parliamentary democracies. *Party Politics* 22 (6): 661-678.
- Rovny, Jan og Jonathan Polk (2019). Still blurry? Economic salience, position og voting for radical right parties in Western Europe. *European Journal of Political Research* 59 (2): 248-268.
- Schofield, Norman (1993). Political competition and multiparty coalition governments. *European Journal of Political Research* 23 (1): 1-33.
- Schumacher, Gijs, Barbara Vis og Cathrine de Vries (2013). Why do Parties change Position? Party organization and environmental incentives. *Journal of Politics* 75 (2): 464-477.
- Seeberg, Henrik Bech (2013). Parties and policies: On the opposition's influence on policy through issue politicization. *Journal of Public Policy* 33 (1): 89-117.
- Seeberg, Henrik Bech (2016). Opposition policy influence through agenda-setting: The environment in Denmark, 1993-2009. *Scandinavian Political Studies* 39 (2): 185-206.

- Seeberg, Henrik Bech (2017). How stable is political parties' issue ownership? A cross-time, cross-national analysis. *Political Studies* 65 (2): 475-492.
- Seeberg, Henrik Bech (2018). The impact of opposition criticism on the public's evaluation of government competence. *Party Politics*. DOI: 10.1177/1354068818792578.
- Seeberg, Henrik Bech og Ann-Kristin Kölln (2020). The Red-Green Alliance: Is it red or green?, kapitel 21 i Peter Munk Christiansen, Jørgen Elklit og Peter Nedergaard (red.), *The Oxford Handbook of Danish Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Thesen, Gunnar (2016). Win some, lose none? Support parties at the polls og in political agenda-setting. *Political Studies* 64 (4): 979-999.
- Vliegthart, Rens og Stefaan Walgrave (2011). Content matters: The dynamics of parliamentary questioning in Belgium og Denmark. *Comparative Political Studies* 44 (8): 1031-1059.
- Vliegthart, Rens, Stefaan Walgrave og Corine Meppelink (2011). Interparty agenda-setting in Belgian parliament. The role of party characteristics og competition. *Political Studies* 59 (2): 368-188.
- Volkens, Andrea et al. (2018). The Manifesto Data Collection. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR). Berlin: WZB.